

УДК 37.012.7

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Давидова Ж.В.

ХНПУ імені Григорія Сковороди

У статті доведено актуальність формування духовно-ціннісних орієнтацій студентської молоді. За допомогою аналізу результатів пілотажного експерименту вивчено особливості ціннісних орієнтацій студентів, серед яких пріоритною є їхня прагматична спрямованість на забезпечення власного добробуту.

Ключові слова: духовно-ціннісні орієнтації; пілотажний експеримент; результати опитувальників, тестів, письмового есе; ціннісні пріоритети.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО-ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Давыдова Ж. В.

В статье доказана актуальность формирования духовно-ценностных ориентаций студенческой молодежи. С помощью анализа результатов пилотажного эксперимента изучены особенности ценностных ориентаций студентов, среди которых приоритетной является их направленность на обеспечение собственного благополучия.

Ключевые слова: духовно-ценностные ориентации; пилотажный эксперимент; результаты опросников, тестов, письменного эссе; ценностные приоритеты.

FORMATION OF SPIRITUAL-VALUE ORIENTATIONS FOR STUDENT YOUTH

Davydova Z. V.

In the article there is proved the topicality of spiritual-value orientations formation for student youth. On the base of pilot experiment results analysis

there studied the peculiarities of students' value orientations, among which the most privileged is their trend to ensuring own well-being.

Key words: spiritual-value orientations; pilot experiment; results of questionnaires, tests, essays; value priorities.

Виховання високодуховної особистості, відповідального фахівця, творця майбутньої культури суспільства – ці завдання сучасної освіти є основоположними у головних документах держави («Національній доктрині розвитку освіти», «Законі України про вищу освіту») та постійно підкреслюються провідними діячами освіти та науки. Саме вищі навчальні заклади є одними з найголовніших соціальних інститутів, через освітню та виховну роботу яких здійснюється формування особистісних якостей людини та її ціннісних орієнтацій.

Студентський вік характеризується найбільш активним розвитком моральних та естетичних почуттів, стабілізацією характеру та поведінки, тобто становленням усєї духовної сфери особистості [1]. Молоді люди в цей час почувають загострену потребу в ціннісній визначеності, яка дає можливість оцінювати певні явища, поведження та проектувати власну поведінку у відповідності з набутими ціннісними орієнтаціями. Особистість досягає певного рівня духовного розвитку, що сприяє переоцінці її попереднього досвіду, ідеалів, цінностей і виробленню нових, з'являється прагнення юнаків до самопізнання, абстрактних міркувань.

Соціально-економічні зміни, що виникли в суспільстві, призвели до превалювання матеріальних цінностей над духовними і, як наслідок, до його дегуманізації. В наслідок цього у суспільстві з'явилася тенденція до змін у бік зниження загального рівня морально-духовних норм та переконань у всіх соціальних ланках, яка виявила себе також у системі освіти, виховна роль якої була знижена. Як зазначає В. Кремень: «Економічне мислення нині заповонило життя людини. Ринкова економіка – основний сенс сучасного прогресу, що відсуває звичні духовно-культурні цінності на другий план» [2]. Поряд із цим основу розвитку сучасного стабільного й високорозвиненого суспільства складають особистості з високим рівнем духовної культури, що має фор-

муватися на всіх етапах виховання і навчання і особливо в підготовці фахівців в умовах вищої освіти.

За таких умов підвищується актуальність вивчення й аналізу ціннісних орієнтацій студентської молоді для проектування ефективної системи формування ціннісних орієнтацій для гармонійного розвитку цілісної особистості.

Для виявлення особливостей ціннісних орієнтацій студентів нами було проведено пілотажне дослідження, в якому брали участь 84 студента першого курсу факультету міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету, які є типовими представниками студентської молоді України. Дослідження складалося з 2 блоків: до першого віднесено опитувальники та тестові завдання з виявлення ціннісних пріоритетів студентів, а другий – написання есе за темою «Що означає бути особистістю».

Перший блок охоплював такі тестові завдання: розташування цінностей у ієрархічному порядку, методику «Перелік життєвих цінностей» та методику «Образ бажаного майбутнього».

Аналіз розташування цінностей у ієрархічному порядку виявив такі середньостатистичні результати:

1. Здоров'я
2. Любов
3. Матеріально забезпечене життя
4. Безпека
5. Комфорт, відпочинок
6. Стабільність
7. Свобода
8. Знання
9. Суспільне визнання
10. Сприяння оточуючим
11. Добрі справи
12. Краса в природі й мистецтві

Як можна побачити з одержаних результатів, у структурі цінностей найвищі позиції займають ті, що пов'язані із забезпеченням власного добробуту, й навпаки, духовні цінності (інтелектуальні, естетичні,

етичні), а також цінності соціального служіння відходять на другий план.

У дослідженні застосовано «Морфологічний тест життєвих цінностей» (МТЖЦ) В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушиної [3], призначений для виявлення мотиваційно-ціннісної структури особистості (рис. 1).

Рис.1. Структура життєвих цінностей за В.Ф. Соповим, Л.В. Карпушиною

Результати дослідження виявили переважання у студентів прагматичної спрямованості (159 балів) над духовно-моральними пріоритетами (134 бали). Згідно з методикою В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушиної, оцінювання результатів по кожному підрозділу з переліку життєвих цінностей відбувалося через оцінку в стенах. Аналіз отриманих результатів, представлених на рис. 2, показав, що найбільше значення для студентів мають такі життєві цінності, як соціальні контакти (8 стень), а найнижчі результати одержали питання, що стосуються духовного задоволення (3 стени).

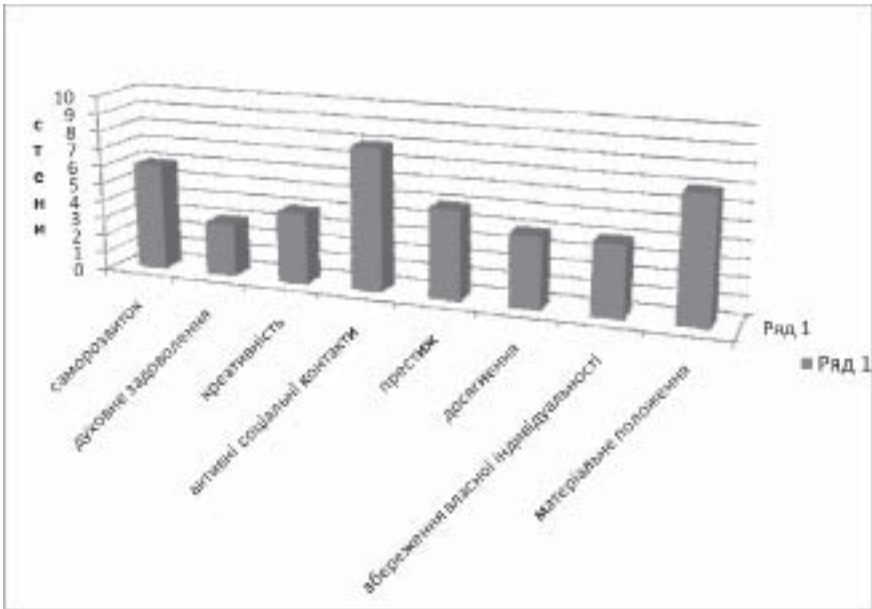

Рис.2. Результати «Морфологічного тесту життєвих цінностей»

За методикою «Образ бажаного майбутнього» студенти мали оцінити характеристики, які будуть властиві їм через 10 років за критеріями імовірності («цілком імовірно», «можливо», «мало імовірно»). Результати тестування наведено в табл.1.

Таблиця 1

Результати тесту «Образ бажаного майбутнього»

Характеристики	«Цілком імовірно»	«Можливо»	«Мало імовірно»
Матеріальний достаток	73%	27%	0%
Віра в Бога	23%	33%	44%
Престиж, захоплення оточуючих	10%	76%	14%
Гарні можливості для відпочинку, розваг	57%	43%	0%
Гарна родина	82%	18%	0%
Керівна посада	29%	68%	3%
Інтересна творча праця	43%	44%	13%
Регулярне читання книг, відвідування театрів, вистав, концертів серйозної музики	22%	52%	26%
Життя заради людей незалежно від професії, посади, місця проживання	13%	41%	46%
Духовний розвиток, моральне самовдосконалення	42%	38%	20%

Аналіз результатів першого блоку дослідження довів, що для студентської молоді ціннісні орієнтації здебільшого характеризуються спрямованістю на власну особистість (здоров'я, безпека, саморозвиток) та власне життя (любов, матеріальне забезпечення, сім'я, соціальні контакти, комфорт, відпочинок). При цьому існує великий розбіг між цими цінностями та цінностями духовної спрямованості (сприяння оточуючим, добрі справи, краса в природі й мистецтві, креативність, віра в Бога, духовне задоволення, життя заради людей, збереження власної індивідуальності), які головним чином не визнаються пріоритетними для більшості опитаних.

Отже, можна висновити, що більшість студентів повністю усвідомлюють провідну значущість цінностей власного добробуту та соціальних зв'язків як термінальних, а духовні цінності при цьому не відіграють значної ролі у системі їхніх інструментальних цінностей. Отримані результати дають можливість припустити, що недооцінка студентами значення духовно-ціннісних орієнтацій у власній життєдіяльності є наслідком неповного усвідомлення тих основ, на яких будуються гармонійні взаємовідносини людини зі світом. Таким чином, для вищої освіти є дуже важливим спрямувати студента на вибір таких орієнтирів, які б допомогли йому в досягненні особистих, соціальних і фахових цілей на тих засадах, що мають бути властиві фахівцю як носію і творцю культури суспільства.

У рамках другого блоку дослідження студенти написали есе за темою «Що означає бути особистістю?». Аналіз письмових роздумів студентів дозволив скласти картину про їхні загальні уявлення щодо поняття «особистість» та її якісні характеристики (табл. 2).

Таблиця 2

Результати письмового есе студентів

Висловлювання студентів	%
Унікальність	86%
Наявність власної думки	78%
Незалежність	72%
Самореалізація	67%
Уміння відрізнятись від інших	65%
Знаходження власного місця в суспільстві	47%
Толерантність до думок інших людей	26%
Прагнення до покращення світу	25%
Креативність	21%
Патріотизм	18%
Повага до інших	18%
Чесність і порядність	13%
Доброта	8%
Уміння правильно поглянути на себе та світ	7%
Життя в гармонії зі світом	4%

Результати довели, що для певної частини студентів (4,8%) це питання визиває складнощі, тому що тема есе залишилася не розкритою. Більшість студентів (86%) асоціюють поняття особистість з такими характеристиками, як унікальність, наявність власної думки, незалежність, самореалізація, уміння відрізнятись від інших, знаходження власного місця у суспільстві. Але разом з цим зазначимо, що не повною мірою розкрито зміст названих понять і тих основ, на яких вони ґрунтуються в їхньому розумінні. Лише відносно невелика кількість студентів у своїх письмових есе навели такі характеристики особистості як толерантність до думок інших людей, прагнення до покращення світу, повага до інших, патріотизм, чесність і простота, креативність, життя в гармонії зі світом, уміння правильно поглянути на світ та на себе.

Цікавим є також той факт, що при порівнянні з результатами завдань першого блоку, який є значною мірою об'єктивним виявленням ціннісних пріоритетів молоді, «збереження власної індивідуальності» не отримало вищої позиції у їхній ціннісній ієрархії. Але при суб'єктивному визначенні особистих ціннісних орієнтирів у формі письмового есе, ці цінності, навпаки, виявилися пріоритетними для значної більшості студентів. Такий парадокс свідчить про те, що для молоді характерний емпіричний пошук ціннісних орієнтирів, які б стали провідними в їхньому становленні як особистості. Студенти черпають цінності головним чином з таких джерел, як соціальне оточення та інформаційне поле, впливи яких є інколи надто суперечливими і розрізненими. При цьому навчальний процес не займає одного з головних місць серед джерел становлення системи ціннісних орієнтацій молоді, що обумовлено, насамперед, інтелектуальною спрямованістю системи освіти і недостатньою її увагою до формування духовної культури. Лише розкриття сутності духовних цінностей, їх значущості в особистій та професійній життєдіяльності людини допоможе студентам у розумінні головних орієнтирів та їхньому самовизначенні.

Таким чином особливості ціннісних орієнтацій студентів, виявлені в ході проведення пілотажного експерименту, показали їх певну розрізненість, нестійкість і здебільшого матеріально-прагматичну спрямованість. Тому актуальним завданням освіти є організація

цілеспрямованої системи формування духовно-ціннісних орієнтацій студентів, завдяки якій вони зможуть усвідомити їх сутність, визначити значущість для індивідуальної життєдіяльності, зіставити з власними ціннісними уподобаннями, навчитися оцінювати явища з цієї точки зору та реалізовувати їх у діяльності. **Перспективою подальших досліджень** є проектування педагогічної технології формування ДЦО студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кон И.С. В поисках себя: Личность и её самосознание./ И.С. Кон – М.: Политиздат, 1994. – 335 с.
2. Бойко А.М. Особистість як предмет виховання. Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск 12. – Харків: ХНУ, 2004 – С. 21-28.
3. Нечепоренко Л.С. Класична педагогіка: Навч. посібник/ Л.С. Нечепоренко, Я.В. Подоляк, В.Г. Пасинок. – Х.: Основа, 1998. – 420 с.
4. Педагогічні науки: Збірник наукових праць – Випуск 2. – Полтава, 2010. – 180 с.
5. Сас Н. Форми колективної творчості у розвитку інноваційного потенціалу особистості у вищому навчальному закладі. Дидактика: часопис: матеріали Міжнародних наукових читань «Інтернаціоналізація засобів формування особистості вчителя у контексті Болонських реформ», 15-16 грудня 2009 р./ Кафедра педагогіки ПНПУ ім. В.Г. Короленка. – Полтава, 2010. – № 10. – С. 237-241.
6. Степанець І.О. Педагогічні умови формування духовної культури студентів у педагогічних ВНЗ. Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск 19. – Харків: ХНУ, 2007 – С. 200-207.